

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

у реальному секторі економіки, тим вищим буде рівень її конкурентоспроможності на міжнародному рівні.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Харламова Г.О. Оцінювання привабливості об'єктів інвестування / Г.О. Харламова // Актуальні проблеми економіки. – 2008. - №9. – С. 48-51.
2. World Investment Report. Non-equity models of international production and development United Nations publication. - United Nations, 2011].
3. The Global Competitiveness Report 2010-2011. – World Economic Forum, 2010.- P. 334
4. Щодо тенденцій та напрямів стимулювання інвестиційної діяльності України в після кризовий період. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/catalogue/11/>
5. Ризики економічної депресії та потенціал післякризового відновлення економіки України / Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська [та ін.]. – К. : НІСД, 2009. – С. 30
6. Інвестиційний портал [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://invest-crimea.gov.ua>
7. Інвестиційна діяльність в Автономній Республіці Крим у 2008 році. Тенденції та перспективи розвитку // За ред. О.І. Пітюренко С.-2008.-26 с.
8. Режим доступу: <http://www.minek-crimea.gov.ua/>
9. Стратегія економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим на 2011–2020 роки / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://invest-crimea.gov.ua>
10. Післякризовий розвиток економіки України: засади стратегії модернізації / Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська, Я. В. Бережний [та ін.]. – К. : НІСД, 2012. – 144 с.
11. Бова Т.В. Формування механізму державного управління функціонування національної інноваційної системи / Т.В. Бова. // Економіка та держава. – 2010. – №4. – С.132-134.

РЕЗЮМЕ

У статті розглянуто вплив іноземних інвестицій на використання та розвиток інноваційного потенціалу регіону, проаналізовано чинники, які впливають на залучення іноземних інвестицій, запропоновано напрями удосконалення інвестиційного забезпечення економіки регіону.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, інноваційний потенціал, інноваційна діяльність, інвестиції, регіон.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается влияние иностранных инвестиций на использование и развитие инновационного потенциала региона, проанализированы факторы, влияющие на привлечение иностранных инвестиций, предложены направления совершенствования инвестиционного обеспечения экономики региона.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, инновационный потенциал, инновационная деятельность, инвестиции, регион.

SUMMARY

In the article influence of foreign investments is examined on the use and development of innovative potential of region, factors influencing on bringing in of foreign investments are analysed, directions of perfection of the investment providing of economy of region are offered.

Keywords: direct foreign investments, innovative potential, innovative activity, investments, region.

РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ З ПРОБЛЕМ ЛОКАЛІЗАЦІЇ РОЗМІЩЕННЯ ВИРОБНИЦТВА ВІД НІМЕЦЬКОЇ КЛАСИЧНОЇ ШКОЛИ ДО П. КРУГМАНА

Куриляк Є., аспірант кафедри міжнародного менеджменту і маркетингу, Тернопільський національний економічний університет

Постановка проблеми. В умовах глобалізації і «падіння» економічних кордонів формуються нові можливості для економічного зростання за рахунок ефективного розміщення виробництва. Відповідно розвиваються тенденції локалізації місць розташування підприємств, які можуть відбуватися як в межах невеликих територій певних країн, так і у світовому економічному просторі. Це потребує вивчення розвитку економічної думки у сфері розміщення виробництва з огляду на можливості актуалізації тих доробок, які мають місце у представників різних наукових шкіл.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі посилюється увага до класичних і сучасних праць науковців, що присвячені розміщенню виробництва. Переважно, це представники нової економічної географії і нової теорії торгівлі. Історики економічної думки обмежуються переважно викладом змісту досліджень окремих авторів або наукових шкіл без у'язки з потребами сучасного розвитку.

Мета роботи – започаткувати порівняльний аналіз розвитку економічної теорії з розміщення виробництва з орієнтацією на її прикладне значення для сучасних завдань.

Виклад основного матеріалу. Розміщення виробництва протягом віків привертало увагу дослідників різних наукових сфер. Проте, вони його розглядали під кутом зору виключно як явище, яке потребувало врахування факторів відстані і площі. Лише представники німецької класичної школи почали використовувати для вивчення цієї проблематики просторові методи аналізу. Їх основи заклали Йоган Генріх фон Тюнен у книзі "Ізольована держава в її відношенні до сільського господарства і національної економіки. Дослідження про вплив хлібних цін, багатства ґрунту і накладних ресурсів на землеробство" [8].

Інноваційною особливістю теорії Й.Г. фон Тюнена стало те, що він увів до економічної науки абстрактну географічну модель, на площі якої розташовані центр і периферія. Щоправда остання ще не розглядається як певна особлива економічна категорія, а представлена різними відстанями від центру. Це відповідало основам теоретичних узагальнень Й.Г. фон Тюнена, що будувалися на спрощені картини «ізолюваної держави», яка позбавлялася будь-якої специфіки, зокрема у рельєфі, родючості ґрунту, мережеві схемі доріг та судноплавних річок. «Ідеальна» держава Й.Г. фон Тюнена мала лише гужовий транспорт і єдине місто-центр, у якому виробляються промислові товари і споживається продукція сільського господарства, а за кордону не існує або щонайменше він не має жодного впливу на «ізолювану державу». Такий стан речей відповідає поняттю «закритої економіки», яке вводить Й.Г. фон Тюнен для здійснення економічного аналізу проблем розміщення виробництва і розвитку відповідної теорії.

Модель розміщення виробництва, що розроблена Й.Г. фон Тюненом, хоча і дозволила закласти основи теорії використання простору, батьком якої він по праву вважається, проте обмежила можливості багатогалузевого підходу до проблеми. Фактично поза теорією залишилася сфера промисловості, а дослідження розвивалося у напрямку розміщення сільськогосподарського виробництва, що вилізло у побудові математичної просторової моделі, що графічно була представлена у вигляді концентричних кіл (або кілець), які розташовані навколо великого міста і забезпечують мінімум переміщень. Кожне з концентричних кіл відповідало певній агроспеціалізації з огляду на вигоди виробників. Ближче до центру розміщувалися виробництва продуктів з коротким терміном зберігання, а також такі види, які мають значний обсяг і вагу у своїй вартості. На більш віддаленій відстані виробляються продукти, транспортування яких дешевше відносно вартості.

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Схематично загальні положення теорії Й.Г. фон Тюнена представлені на рис. 1. Вона відображає залежність розміщення виробництва від зниження цін на землю і робочу силу в міру віддалення від центру до периферії та зростання транспортних витрат на різних концентрично розташованих поясах спеціалізації сільського господарства. Ці пояси розподіляються таким чином: (1) «вільне» приміське господарство, продукція якого не підлягає транспортуванню на далеку відстань (овочі, картопля, молоко); (2) лісове господарство, що забезпечує паливо і будівельний ліс та виконує функцію лісопаркового поясу; (3, 4, 5) вирощування зерна за різними технологіями; (6) екстенсивне тваринництво (скотарство і вівчарство); натуральне господарство (полювання, рибальство і т. і.). [13].

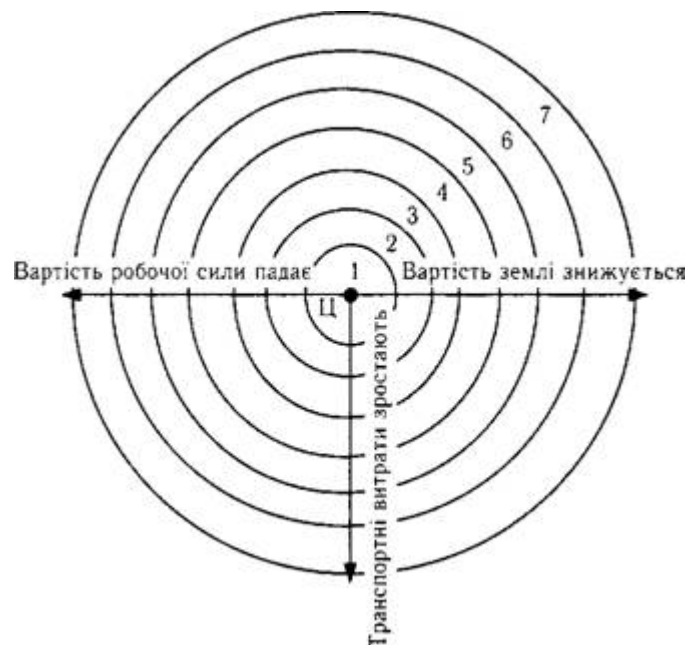

Рис. 1. Модель територіальної структури сільського господарства (за Й. Тюненом)

Попри те, що завершеної теорії розташування виробництва Й.Г. фон Тюненом не було створено, можна виділити ті елементи, які були ним закладені до економічної науки і економічної географії. Насамперед, варто зазначити, що модель «ізолюваної держави» достатньо коректна з математичної точки зору, тому що вона створює спрощену основу наукового обґрунтування розміщення виробництва на географічно обмеженій території. Її розвиток потребує ускладненої економічної постановки задачі і розробки додаткового математичного апарату, який забезпечує вирішення задач такого порядку, що в подальшому і здійснювалося.

Доробком Й.Г. фон Тюнена є "теорія вибору культур" і "теорія інтенсивності обробітку земель". Вони дали можливість обґрунтувати фактори, що впливають на розміщення різних сільськогосподарських культур. Загальний підхід полягає у тому, що інтенсивні культури (наприклад, зерно) повинні вирощуватися ближче до центру, а екстенсивні (наприклад, дерева) – далі від ринку збуту. З цієї теоретичної посилки є різного роду виключення. Особливо вони стосуються культур, що швидко псується або громіздкі, які доцільно вирощувати неподалік від ринку.

В рамках теорії розміщення виробничих підприємств Й.Г. фон Тюнен отримав ті ж самі висновки, що і Д. Рікардо у питаннях ренти. Він показав, що в залежності від місця розташування виробники несуть різні витрати на одиницю продукції. Відповідно підприємства, що наближені до центру, отримують найвищу ренту. Розміщення як ключова змінна забезпечує отримання ренти з огляду на фізичні розміри і цінність сільськогосподарських продуктів. Для Д. Рікардо рента також являє собою додатковий дохід підприємця. Проте він його пов'язує з використанням кращих земель, завдяки чому витрати на одиницю продукції менші, ніж на ділянках з гіршими якостями. Отже, Д. Рікардо аналізував лише диференціальну ренту, не визначивши абсолютної.

Поряд з явно інноваційним характером теорії Й.Г. фон Тюнена, фахівці відзначають і численні її недоліки. Серед них такі, як абстрактність, велика кількість обмежень, врахування лише транспортного фактору розміщення [14]. Одночасно, безперечним і загально визнаним є те, що його дослідження є першим прикладом використання абстрактних математичних моделей у теорії просторової економіки. Нині вони поглиблюються з використанням сучасного математичного апарату – лінійного програмування.

Найбільш послідовним у розвитку ідей Й.Г. фон Тюнена став А. Вебер, який у 1909 році опублікував роботу з теорії розміщення виробництва [9]. Це перша праця монографічного рівня, у якій проблема розміщення підприємств розвинута до рівня окремої галузі економічної теорії. Відповідно до теоретичних положень А. Вебера, фактор розташування є «за своєю природою чітко диференційованою перевагою, яка впливає на економічну діяльність, якщо вона проявляється в певному місці, або взагалі в місцях певного виду [9, 16]». Економія в даному випадку виявляється в економії виробничих витрат, що обумовлюється місцем розташування.

На відміну від Й.Г. фон Тюнена, А Вебер ґрунтує своє дослідження на посилці про існування не однієї, а кількох точок споживання. Задача про розміщення підприємства у просторі зводиться до мінімізації загальних транспортних витрат на доставку факторів виробництва і виробленої продукції. Теоретичну концепцію складають класифікація сировини і матеріалів та технічні коефіцієнти. Для перших обґрунтовані чотири групи: сировина, наявна в достатній кількості повсюдно; локалізовані матеріали, які можна одержати тільки з унікальних джерел; чисті матеріали, які являють собою такі локалізовані матеріали, що повністю своєю вагою входять в готовий продукт (як пряжа в тканину) і грубі матеріали які повністю або частково втрачають свою вагу в процесі переробки в наслідок спалювання або видалення відходів виробництва (такі як залізна руда).

Коефіцієнти, що введени А. Вебером, визначені ним як «індекс матеріаломісткості виробництва» (відношення ваги локалізованих матеріалів до ваги готового продукту); «індекс переміщеної ваги» (показник, що забезпечує врахування загальної ваги вантажів, які повинні бути переміщені між різними точками в просторі; розраховується на тону готової продукції і дорівнює одиниці плюс індекс матеріаломісткості) і «трудовий коефіцієнт» (відношення витрат на оплату робочої сили в розрахунку на тону продукції до загальної ваги перевезених ресурсів і готових виробів). Якщо в процесі виробництва вага виробу збільшується, то "індекс матеріаломісткості" буде менше одиниці, а "індекс переміщеної ваги" - більше одиниці; таким чином, розміщення промислового підприємства тяжіє до місця споживання його продукції. З іншого боку, якщо в процесі виробництва вага виробу зменшується, то "індекс матеріаломісткості" буде більше одиниці, "переміщеної ваги" - більше двох, і місцезнаходження промислового підприємства наближається до тих районів, де розташовані джерела сировини.

Здобутком теоретичного пошуку А.Вебера є обґрунтування економії на агломерації як основи концентрації промислових підприємств у міських центрах. Вона є результатом економії на масштабах виробництва, наявності зручних ринків збуту, близькості

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

допоміжних галузей і використання дешевшої робочої сили. При цьому має враховуватися і «ефект дегломератії», що виражає тенденції до різкого зростання земельної ренти у перенаселених центрах.

Разом з низькою нових фундаментальних положень, поза увагою А Вебера лишився аналіз районів продажів і придбань. Певна обмеженість німецької класичної теорії розміщення полягає також у тому, що вона ґрунтувалася на передумовах досконалої конкуренції. Проте конкуренція у певному просторі відбувається в умовах монополістичної, а не досконалої конкуренції. З точки зору сучасних економістів, недоліком теорії А. Вебера є певна одностороння концентрація уваги на витратно-вартісній стороні проблеми [1, 28]. Зокрема, він не бере до уваги аспекти купівлі-продажу [2, 311-420]. Це «вузьке місце» було взято за вихідний пункт К. Беренсом, який розвинув концепцію визначення місця положення (allgemeine Standortbestimmungslehre) [3]. Вона включає теорії локацій, що засновані на емпіричних дослідженнях. Їх метою є вирішення задачі розміщення в системі наявних умов ведення бізнесу.

Розвиток ідей Й.Г. фон Тюнена і А. Вебера здійснив А. Льюш у монографічному дослідженні "Die räumliche Ordnung der Wirtschaft" ("Географічне розміщення господарства"), виданому у 1940 році. Свій внесок у теорію розміщення виробництва він визначив так: "Колишні дослідження були присвячені відносинам між людьми і економікою, а ця книга присвячена взаємозалежності між територією та економікою" [Цит. за: 11]. А. Льюш створив власну концепцію економічного ландшафту, на якому розміщувалися виробництва з огляду не на зниження витрат, а на максимізацію прибутку. Формування економічного ландшафту за А. Льюшем визначається збутовими зонами, так сказати, центрами попиту. За модель графічного зображення обсягу попиту він взяв конус, основа якого являє собою елементарну ринкову зону. Розміщуючи підприємство у центрі кола, А. Льюш показав, що чим далі від нього, тим вища ціна і нижче попит. З цього висновку логічно витікає визначення межі ринкових зон, яка має знаходитися у точці співпадіння цін одного й того ж товару різних виробників. У свою чергу міста виникають і розвиваються у центрах багатьох конусів, різних за розмірами і орієнтацією. На відміну від А. Вебера, якому вдалося вирішити задачу оптимального розміщення лише одного виробника, А. Льюш вирішив задачу одночасного розміщення декількох виробників, які мають до того ж різну спеціалізацію.

Розміщення підприємств системно досліджено автором «нової теорії торгівлі» лауреатом Нобелівської премії Полом Кругманом на стику двох нових наукових напрямків: «нової міжнародної економіки» і «нової економічної географії». Його предметом дослідження стала не «ізолювана» держава, а всесвіт, тобто свого роду світова держава, у якій відбувається торгівля без кордонів. У цьому середовищі існує поділ на розвинуті і бідні країни, у яких формується різний рівень попиту: вищий у перших і нижчий – у других. Бідні країни лишаються на периферії глобальних торгових потоків.

Важливим положенням теорії П. Кругмана є припущення, що покупці схильні урізноманітнювати своє споживання. Тим самим створюються умови для міжнародної монополістичної конкуренції, яка нині проявляється у боротьбі великої кількості брендів. Ситуація виглядає таким чином, що кожна фірма намагається, а на практиці змушена створити оригінальну продукцію і нарощувати її виробництво в рамках свого бренду. У теорії П. Кругмана ця тенденція представлена як новий напрямок використання ефекту масштабу у розвитку «нової економічної географії», що «проливали світло» на причини прискороної урбанізації.

З огляду на вибір місця розміщення підприємств, власникам доцільно організувати своє виробництво у густонаселених точках, тому що вони отримують вигоду на масштабах завдяки збільшенню локального ринку і зниженню транспортних витрат. Одночасно розвивається тенденція до зростання мегаполісу, до якого мігрує населення з навколишніх територій або інших країн, тому що в ньому створюються нові робочі місця з вищим рівнем заробітної плати. У результаті відбувається поділ регіонів на густонаселені і розвинуті «ядро» та відстаючу у розвитку «периферію». Модель «ядро-периферія» виявилася особливо дієвою у ХХ столітті внаслідок суттєвого зниження транспортних витрат, що підвищило мобільність населення у напрямку міст, куди стікалися капітали і професіонали. Хоча П. Кругман не виключає і зворотних тенденцій до реурбанізації, які розвиваються при перенасиченості виробничих компаній в зоні «ядра». Окремі компанії можуть переміститися на «периферію», де існує можливість стати монополістом. Напрямами поширення такого роду процесів є Східний Китай, Південно-Східна Азія, південь США, де у наш час формуються нові центри ділової активності. У одній зі своїх статей для "The New York Times", П. Кругман відмічає: "Ви могли б сказати, а я саме так і кажу, що глобалізація, яка рухається не милістю людської природи, а мотивом отримання прибутку, принесла людям значно більше, ніж вся допомога іншим державам та всі надані на м'яких умовах кредити, котрі коли-небудь були зроблені урядами та міжнародними організаціями, що діють із найкращих намірів". І додає: "Але, враховуючи досвід, знаю, що сказавши це, я напевно отримаю вал пошланих, наповнених ненавистю" [7].

П. Кругман – чудовий публіцист, що особливо підтверджується його аналітичною колонкою в газеті "The New York Times", яку він веде з 2000 року. Тривоги з приводу глобалізації він узагальнив, використавши старий французький вислів: "Усякий, хто до 30 років не був соціалістом, є безсердечним; кожен, хто залишається соціалістом після того, як йому виповнилося 30, є нерозумним". Вчений пише: "Якщо ви купите товар, що вироблений у якійсь з країн третього світу, то пам'ятайте: цей товар вироблений робітниками, котрим платять неймовірно мало за західними мірками і котрі, ймовірно, працюють у жахливих умовах. Будь-яка людина, яку ці обставини не турбують, є безсердечною. Будь-яка людина, яка думає, що відповіддю на глобальні злидні є проста змова проти світової торгівлі, не має голови чи волі не користуватися нею. Рух противників глобалізації вже має примітну історію нанесення збитків тим самим людям та ідеям, на захист яких він претендує" [4]. Іншими словами, обсяги торгівлі з державами з низьким рівнем доходів на душу населення є не настільки незначними, щоб не впливати на нерівність.

П. Кругман поглибив теорію недосконалої конкуренції, олігополії та економії на масштабі у рамках «нової міжнародної економіки». Насамперед, він показав ймовірність отримання інтегрального ефекту внутрішньої економії від масштабу та монополістичної конкуренції в структурі моделей загальної рівноваги. Крім того, ним доведено, що торгова політика має враховувати олігополію та стратегію взаємодії між фірмами, а не між урядами. Тим самим спростовувалися теорії, згідно яких державна політика, що пов'язана, наприклад, із використанням експортних субсидій і тарифів, може забезпечувати перерозподіл прибутку від іноземних фірм до їх конкурентів усередині країни, забезпечуючи державі чистий прибуток.

Теорію локалізації виробництва у світовому масштабі треба розглядати у тісному зв'язку з теорією вільної торгівлі. За висновком П. Кругмана, сучасні дослідження значною мірою підживляють основи існуючої теорії міжнародної торгівлі або щонайменше потребують її радикального перегляду [6, 131-144]. Цей висновок мотивується тим, що досконала конкуренція, на якій опирається традиційна теорія міжнародної торгівлі, обумовлює дотримання принципів вільної торгівлі, незважаючи на те, що нові теоретичні розробки з міжнародної торгівлі не дають достатньо підстав для цього.

За П. Кругманом, центри виробництва можуть формуватися як на території розвинутих країн, так і у країнах, економіки яких мають невисоку конкурентоспроможність. Спеціалізація країн на певних видах товарів призводить до розвитку великомасштабного виробництва. Поступово домінуючими на ринку стають як держави-лідери, так і ті, які спеціалізуються на експорті або імпорті якогось товару. З огляду на такі теоретичні позиції можна швидко і ефективно виявляти перспективні для певної території напрями розвитку, сформувати відповідні регіональні мережі, виокремити шляхи національної та міжнародної спеціалізації.

Прикладне значення дослідження П. Кругмана виявилось у використанні його при вирішенні питань розвитку адміністративних і функціональних регіонів Європи, особливо з метою формування нової просторової будови, її високо інтегрованої економічної системи. Окремі дослідження можливих ефектів розвитку інтеграції та розширення Євросоюзу розглядають варіант метрополізації. Він проявляється як у формі створення в метрополіях урбаністичних зразків, що копіюються іншими поселеннями чи ареалами, тобто «експорт ідей метрополії» (просторовий аспект); так і впливом метрополій на інші міста через здійснення ними управлінських та інноваційних функцій (функціональний аспект). Цей процес супроводжується поглибленням регіональної спеціалізації та зростанням відмінностей регіонів у межах країн [5, 483-499].

З огляду на процеси метрополізації в умовах глобалізації Євросоюз намагається компенсувати ці розбіжності, перерозподіляючи негативні ефекти безпосередніх кумулятивних ефектів. Значення метрополізації у світовій економіці можна показати на статистиці країн OECD (Organization for Economic Co-Operation and Development) [10]. Вони мають вже близько 100 метрополій з населенням від 38 млн.

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

(метрополия Токио) до 1,5 млн. мешканців (метрополия Оклад). Такі метрополії, як Будапешт, Сеул, Копенгаген, Дублін, Брюссель виробляють 50% від ВВП країни, де вони розташовані, а метрополії Осло, Оклад, Прага, Париж — 1/3 національного від ВВП цих країн.

В Україні до найбільших метрополій можна віднести Київ (місто Київ + Київська область) і Донбас. Населення цих українських метрополій складає відповідно 4533,8 тис. і 6675,9 тис (Донецька і Луганська області). Вони виробляють відповідно 22,3% і 16,1% валового регіонального продукту країни [12]. Це свідчить про те, що в Україні ще не сформувалося великих метрополій і при розробці економічної політики треба буде знайти оптимум локалізації розташування виробництва з огляду на позитивні і негативні ефекти, що мають місце в інших країнах.

Висновки.

Представники німецької класичної школи Й.Г. фон Тюнен і А. Вебер заклали теоретичні основи локалізації виробництва. Вони вперше використали математичні символи і методи для обґрунтування вибору місця розташування підприємств та їх спеціалізації. Ідеї німецької класичної школи були оцінені і використані такими економістами як А. Маршалл і Дж. Бейтс-Кларк. Праці П. Кругмана розвинули ідеї німецької класичної школи для умов глобалізації. Якщо в працях німецьких економістів модель «центр-периферія» розглядається у рамках національного простору, то для П. Кругмана вона не має державних обмежень і має багатократні локалізації.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Bankhofen, U. (2001): *Industrielles Standortmanagement. Aufgabenbereiche, Entwicklungstendenzen und problemorientierte Lösungsansätze.* Wiesbaden: Deutscher-Universitäts-Verlag, S. 28.
2. Bea, Franz Xaver(2004): *Entscheidungen des Unternehmens.* In: Bea, Franz Xaver; Friedl, Birgit; Schweitzer, Marcell (Hg.): *Allgemeine Betriebswirtschaftslehre. Band 1: Grundfragen.* 9. Aufl. Stuttgart: Lucius und Lucius: 311-420.
3. Behrens, Karl Christian (1971): *Allgemeine Standortbestimmungstheorie.* 2. Aufl. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.
4. Krugman P. Hearts and Heads // *New York Times*, 2001, April 22.
5. Krugman P. Increasing Returns and Economic Geography // *Journal of Political Economy.* 1991. Vol. 99. N 3. P. 483-499.
6. Krugman P. Is free trade passé? // *Economic Perspectives.* 1987. Vol. 1. P. 131-144.
7. Krugman P. The Magic Mountain // *New York Times*, 2001, January 23.
8. Thünen J.W. *Der isolierte Staat in Beziehung auf Landwirtschaft und Nationalökonomie, oder Untersuchungen über den Einfluß, den die Getreidepreise, der Reichthum des Bodens und die Abgaben auf den Ackerbau ausüben.* - Hamburg : Perthes, 1826). [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archive.org/stream/derisoliertestaa00thuoft/derisoliertestaa00thuoft_djvu.txt.
9. Weber, Alfred (1909): *Über den Standort der Industrien. 1.Teil: Reine Theorie des Standorts.* Tübingen: Mohr.
10. Бойко-Бойчук О. В. Світові тенденції розвитку міст: міжнародний досвід [Електронний ресурс] / О. В. Бойко-Бойчук. — Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej6/txts/07bovmmd.htm>.
11. Август Льош. Електронний ресурс // Режим доступу: <http://www.geograf.com.ua/famousgeographers/31-zarubizhni-geografi/777-losh-avgust>.
12. Державна служба статистики України. Статистичний щорічник України за 2011 рік. Київ, ТОВ «Август Трейд», 2012, с. 23, 48 / Електронний ресурс // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
13. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика - Стеченко Д.М. – Електронний ресурс // Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/1007/76/1/2/>.
14. Теория размещения Тюнена. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.grandars.ru/shkola/geografiya/teoriya-tyunena.html>.

РЕЗЮМЕ

На основі використання методу єдності історичного і логічного досліджено формування теорії локалізації розміщення виробництва. Систематизовано доробки представників німецької класичної школи, зокрема Й.Г. фон Тюнена і А. Вебера та засновника «нової теорії торгівлі» П. Кругмана. У рамках теорії розміщення виробництва розкрито зміст абстрактної географічної моделі з центром і периферією; концентричні кола навколо великого міста, що забезпечують мінімум переміщення; теорії вибору культур і інтенсивної обробки земель; індекси матеріаломісткості виробництва, переміщеної ваги та трудовий коефіцієнт; економія на агломерації. Аналізуючи теоретичні положення П. Кругмана, виділено висновки щодо розміщення підприємств з орієнтацією на умови глобалізації, насамперед, поділ регіонів на густонаселені і розвинуті «ядро» та відстаючі у розвитку «периферію». Показано, що центри виробництва можуть формуватися як на території розвинутих країн, так і у країнах, економіки яких мають невисоку конкурентоспроможність. Виокремлюються положення, відповідно з якими поступово домінуючими на ринку стають як держави-лідери, так і ті, які спеціалізуються на експорті або імпорті якогось товару.

Ключові слова: економія на агломерації, ефект дегломерації, індекс матеріаломісткості виробництва, індекс переміщеної ваги, концентричні кола, локальний ринок, метрополізація, модель "ядро-периферія", монополістична конкуренція, німецька класична теорія розміщення, нова економічна географія, нова міжнародна економіка, нова теорія торгівлі, реурбанізація, регіони Європи, теорія вибору культур, теорія інтенсивної обробки культур, теорія локалізації виробництва, центр, транспортні витрати, теорія локалізації виробництва, трудовий коефіцієнт.

РЕЗЮМЕ

На основе использования метода единства исторического и логического исследовано формирование теории локализации размещения производства. Систематизированны доработки представителей немецкой классической школы, в частности И.Г. фон Тюнена и А. Вебера и основателя «новой теории торговли» П. Кругмана. В рамках теории размещения производства раскрыто содержание абстрактной географической модели с центром и периферией; концентрические круги вокруг большого города, обеспечивающие минимум перемещений; теории выбора культур и интенсивной обработки земель; индексы материалоемкости производства, перемещенного веса и трудовой коэффициент; экономия на агломерации. Анализируя теоретические положения П. Кругмана, выделены выводы относительно размещения предприятий с ориентацией на условия глобализации, прежде всего, разделение регионов на густонаселенное и развитое «ядро» и отстающую в развитии «периферию». Показано, что центры производства могут формироваться как на территории развитых стран, так и в странах, экономики которых имеют невысокую конкурентоспособность. Выделяются положения, согласно которым постепенно доминирующими на рынке становятся как государства-лидеры, так и те, которые специализируются на экспорте или импорте какого-либо товара.

Ключевые слова: экономия на агломерации, эффект дегломерации, индекс материалоемкости производства, индекс перемещенного веса, концентрические круги, локальный рынок, метрополитизация, модель «ядро-периферия», монополистическая конкуренция, немецкая классическая теория размещения и новая экономическая география и новая международная экономика и новая теория торговли, реурбанизация, регионы Европы, теория выбора культур, теория интенсивной обработки культур, теория локализации производства, центр, транспортные расходы, теория локализации производства, трудовой коэффициент.

SUMMARY

Based on the method of historical-logical unity, the author investigates the evolution of the theory of industrial location. The article systematizes the works of the representatives of German classical school, in particular J.-H. von Thünen and A. Weber, as well as the founder of the "new trade theory" P. Krugman. Within the frames of industrial location theory, the author reveals the essence of the abstract geographical model with the center and periphery, concentric rings around a large city, which ensure a minimum number of movements, theories of crop selection and land-use intensity, indexes of factor intensity, displaced weight and labor coefficient, savings on agglomeration. In analyzing the theoretical propositions of P. Krugman,

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

the author makes conclusions concerning the location of enterprises with a view to globalization conditions, primarily the differentiation of regions into populous and developed "core" and lagging "periphery." It is shown that production centers can be formed both in the developed countries and in the countries with less competitive economies. The author draws the proposition that the market gradually becomes dominated not only by the leading states, but also by the countries specializing in exports or imports of some commodity.

Keywords: savings on agglomeration, deglomeration effect, index of material production, index of displaced weight, concentric rings, local market, metropolisation, "core-periphery" model, monopolistic competition, German classical location theory, new economic geography, new international economics, new trade theory, reurbanization, regions of Europe, theory of crop selection, theory of crop cultivation intensity, theory of industrial localisation, center, transportation costs, labor coefficient.

ПОНЯТИЕ «РЕГИОН» КАК МЕЗООБЪЕКТ (СИСТЕМА) НАЦИОНАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА

Кухарская Н.А., к.э.н., доцент, с.н.с. Института проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, г. Одесса

Мировой опыт свидетельствует, что большинство проблем социально-экономической несбалансированности, в первую очередь, зарождаются и начинают себя проявлять на уровне регионов, и только позднее они приобретают национальный масштаб. Этим и определяется ключевая роль региона как природно-хозяйственной единицы в исследовании и конструктивном решении проблем трансформационного развития государства, значение его как методологической и методической базы научных исследований и практических действий.

В международной практике под регионом понимают совокупность нескольких близлежащих государств (Азиатско-Тихоокеанский регион, Ближневосточный регион, Центральноамериканский регион, Балканский регион и др.), которая представляет собой «отдельный или близкий по национальному составу и культуре район, обладающий общими признаками, отличающими этот район» [1, с.863].

Алаев Э.Б. термин «регион» употребляет довольно многозначно [2, с.69]: как синоним термина «район»; для обозначения сопоставляемых таксонов, принадлежащих к различным системам таксонирования или к различным порядкам одной и той же системы таксонирования; для обозначения территориальных таксономических единиц определенного класса в конкретной системе таксонирования.

Академик Некрасов Н.Н. под регионом понимает «крупную территорию страны с более или менее однородными природными условиями и характерной направленностью развития производительных сил на основе сочетания комплекса природных ресурсов с соответствующей сложившейся и перспективной материально-технической базой, производственной и социальной инфраструктурой» [3, с.29]. Основным критерий выделения им региона – общность народнохозяйственных задач – основан на совокупности используемых или намеряемых к эксплуатации природных богатств, исторически сложившейся структуре хозяйственной деятельности или плановой структуре экономического развития.

Гранберг А.Г. [4, с.88] определяет регион как экономический объект, имеющий двойственный характер. С одной стороны, он представляет собой относительно самостоятельную экономическую подсистему со своим ресурсным и экономическим пространством. С другой стороны, регион как субъект государства – часть национальной экономики, и его функционирование связано с участием в формировании единого экономического пространства.

Украинские экономисты-регионалисты не имеют общей точки зрения на то, что понимать под термином «регион». В одних работах регионами называют крупные территории, охватывающие две и более области (например, регион Украинского Причерноморья) [5], а в других работах [6, с.111] регионы объединяют несколько низовых административных районов (например, Одесский регион).

Долишний М.И. под термином «регион» понимает «административно-отделенную территорию Украины (административная область, гг. Киев и Севастополь) с особенностями природно-географического и экономико-географического положения, приобретенной экономической структурой и факторов ограничения его производственного потенциала» [7, с.7].

Симоненко В.К. под регионом, или крупным экономическим районом подразумевает «хозяйственную территорию, которая выделяется внутри страны своим экономико-географическим положением, природными и трудовыми ресурсами, специализацией и структурой хозяйства, общностью экологических, демографических и т.д. проблем, а также своей ролью в международном разделении труда» [8, с.27].

С позиций Мочерного С.В. регион представляет собой часть территории страны «со специфическими природно-климатическими и экономическими условиями и характерной направленностью развития производительных сил с учетом демографических, исторических, социальных особенностей, развитие которой осуществляется на основе законов национальной экономики и региональных законов, в результате чего формируются региональные экономические отношения» [9, с.164]. Основными свойствами региона как территории являются его освоенность и насыщенность, т.к. именно эти характеристики наиболее часто присутствуют при интерпретации термина «развитие территории», что подразумевает наличие отраслей материального и нематериального производства; наличие производственной и социальной инфраструктур; создание новых объектов природного и искусственного происхождения, а также формирование новых связей и отношений.

Герасимчук З.В. приходит к выводу, что понимание сущности региона как определенной территории является недостаточным. В контексте устойчивого развития регион – «определенный территориальный оптимум, то есть совокупность наиболее благоприятных социально-экономических и природных условий на определенной территории, которые при правильной организации дали бы возможность наиболее эффективно использовать природные, трудовые ресурсы, а также производственную и социальную инфраструктуру на условиях сохранения равновесия в окружающей среде» [10, с.128].

Осауленко О.Г. и Карпов В.И. считают, что понятие регион «должно использоваться для территории с определенными признаками (экономическими, политическими, климатическими, экологическими), границы которых не всегда совпадают не только с административно-территориальными границами, а даже с государственными границами стран» [11, с.3].

Ученые Института проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины [12, с.20] понятие «регион» рассматривают с экономико-экологической точки зрения:

- как объективно существующая относительно самостоятельная экономико-экологическая (природно-хозяйственная) система;
- как регионально локализованный «узел» экономико-экологических проблем, т.е. место нахождения относительно обособленных экономико-экологических проблем.

Здесь следует обратить внимание на весьма важный методологический аспект экономико-экологического содержания понятия «регион»: в качестве главного регионообразующего фактора выступает проблема или комплекс проблем экономико-экологического характера. Это предполагает соотнесение экономико-экологических проблем не столько с географическим (или административным) районом, сколько с регионом локализации общих экономико-экологических проблем для группы территориальных систем и структур (экономические районы, территориально-производственные комплексы и т.д.).

Василенко В. Н. в своих работах [13; 14] для более полного описания региона использует три основные парадигмы, согласно которым регион выступает, во-первых, как территория, во-вторых, как экономическая система, в-третьих, как экономическое пространство (среда).